

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ**

Magistratura Mərkəzi

BANK İŞİ KAFEDRASI

«Bank sistemində böhran və antiböhran idarəetmə»

fənni üzrə

PROQRAM

ALİ MƏKTƏBLƏRİN «MALİYYƏ – KREDİT» İXTİSASI ÜZRƏ

(Magistraturada təhsil alanlar üçün)

Elmi redaktor: kafedra müdiri- i.e.d., professor Məmmədov Z.F.

Tərtib edən : i.e.d., professor Məmmədov

dos. Zeynalov V.Z.

dos. İbrahimov Z. H.

muəllim Əliyeva T.T.

Azərbaycan Təhsil Nazirinin 19.08.2014 tarixli əmri ilə
«Bank sistemində böhran və antiböhran idarəetmə»
fənni üzrə tədris proqramına nəşr hüquqi verilmişdir.

BAKI-2013

**«Bank sistemində böhran və antiböhran idarəetmə»
fənninin saat şəbəkəsi**

№	MÖVZULAR	Auditoriya dərsləri	
		Mühazirə	Məşğələ
1.	«Bank- maliyyə böhranı» anlayışının elmi şərhı	4	4
2.	Dünya iqtisadiyyatında bank-maliyyə böhranlarının genezisi və inkişafı	2	2
3.	Müasir qlobal (2008) maliyyə böhranlarının səbəb və nəticələri	4	4
4.	Bank sektorunda (ümumi bank səviyyəsində) bazar riski kateqoriyalari	4	4
5.	Bank fəaliyyətində (ayrı-ayrı fərdi əməliyyat səviyyəsində) risklərin növləri və risklərin idarə edilməsi sistemi	2	2
6.	Bank sferasında diaqnostik sistem	2	2
7.	Maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsində istifadə edilən indekslər.	2	2
8.	Bank sistemində böhran və disproporsiya	2	2
9.	Bank sistemində antiböhran idarəetmə və maliyyə sabitliyi	4	4
10.	Azərbaycandamaliyyə sabitliyinin təminatında mərkəzi bankın rolu	4	4
	Cəmi	30	30

Giriş

Qlobal maliyyə böhranı və antiböhran siyasət mövzuları ilə əlaqədar problemləri beynəlxalq elmi ictimaiyyətin, həmçinin ictimai və humanitar elmlər sahəsində çalışan alimlərin müzakirə mövzudur. Həyata keçirilən antiböhran siyasəti əksər ədəbiyyatda təsviri çalışma səviyyəsində şərh edilir və təbii ki, bu siyasətin mahiyyətinin dərin elmi analitik şərhə ehtiyacı vardır.

Tədqiqatın əsas məqsədi qloballaşan iqtisadi münasibətlər şəraitində maliyyə-bank sektorunda həyata keçirilən islahatlar, maliyyə nəzarətinin təkmilləşdirilməsi müstəvisində maliyyə böhranlarının nəzəriyyəsinin və metodologiyasının işlənilib hazırlanmasından, bu sahədə elmi cəhətdən müzakirələr aparmaqdır.

Azərbaycanda uğurla həyata keçirilən inkişaf və modernləşmə strategiyası sayəsində gerçəkləşdirilən antiböhran monetar siyasətinin maliyyə sabitliyinin təminatında rolu elmi cəhətdən təhlil edilir.

Hal-hazırda iqtisadiyyatın bütün sahələrində aparılan islahatlar həyatın bütün sahələrini, xüsusən sosial-iqtisadi münasibətlər sistemində müstəsna rolu olan maliyyə sektorunu da əhatə edir. Bu gün istənilən iqtisadi sistemə malik olan ölkənin maliyyə-iqtisadi vəziyyətini öyrənmək üçün onun maliyyə-bank sistemində baş verən prosesləri araşdırmaq lazımdır. Çünki məhz hər bir ölkənin maliyyə sistemi ilkin olaraq, onun iqtisadiyyatında baş verən yüksəlişə və ya tənəzzülə adekvat reaksiya verərək, bu prosesləri qabaqcadan proqnozlaşdırmaq üçün şərait yaradır.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində maliyyə böhranları qanunauyğun haldır və ona xas olan immanent disproporsiyalar və ziddiyyətlərlə şərtləndirilir. Bu çərçivədə maliyyə sektorundakı böhranların səbəblərini araşdıran elmi-tədqiqat işləri son illər artmaqdadır. Son illərdə, daha dəqiq desək, 2008-ci illərin əvvəlindən başlayaraq dünyanın bir çox ölkələrində banklar müflisləşməyə başlamış, maliyyə institutlarında və pul bazarlarında qlobal səbatsızlıqlara yol verilmişdir ki, bu da geniş miqyasda bank böhranının yaşanması problemlərini gündəmə gətirmişdir. Son illər artıq bu problemlər «epidemiya» halını alaraq getdikcə daha çox ölkələri və regionları öz əhatəsinə almışdır. Bu böhranların baş verməsi əmanətçilərin və iri kreditorların hüquqlarının təmin olunmasının səmərəli mexanizmlərinin

olmamasını aşkara çıxarmış və bunun da nəticəsində maliyyə - bank sistemində olan etimad sürətlə aşağı düşərək, depozitlərin həcmnin azalmasına gətirib çıxarmışdır.

Məhz bu problemlərin baş verməsi üzündən bir çox ölkələrdə bank böhranı baş verən kimi qısa bir dövr ərzində bankların restrukturizasiyası üçün kompleks proqramların işlənilməsinə başlanılmışdır. Çünki hazırda dünya bank sistemi üçün maliyyə sabitliyinin təmin olunması məsələləri həyati əhəmiyyət kəsb edir. Məhz bu səbəbdən də, dünyanın inkişaf etmiş dövlətlərində bank depozitlərinin icbari sığortalanması sistemi tətbiq olunmağa başlanmışdır.

2007-2008 -ci illərdə ABŞ baş verən böhranın daha çox “maliyyə infeksiyası” kimi yeni fenomenin nəticəsi olduğu aydınlaşandan sonra yeni dünya maliyyə böhranının yaranma təhlükəsi xüsusilə kəskin şəkildə qəbul olunmağa başladı. 1970-2000-ci illərdə finans böhranları onlarla ölkədə milli maliyyə aktivlərinin 10-30 %-nin itirilməsinə səbəb oldu. 2008- 2009 cı illərdə bir çox inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin bank sistemlərində böhranlar baş verdi və bu böhranlar yalnız batan və çətin vəziyyətə düşən bankları deyil, eyni zamanda banklarla əlaqəsi olan real sektoru və ev idarələrini də əhatə etdi. 2008-ci ilin II yarısı - fond indekslərində azalma: 70-80%, global maliyyə sektorunda itkilər: 3 trln. \$ və ya qlobal ÜDM-in 4.3%-i təşkil etmişdir.

Göründüyü kimi, dövlətin qüdrəti, iqtisadi müstəqilliyi, siyasi suverenliyi və milli təhlükəsizliyi məsələləri onun güclü maliyyə- bank sistemində malik olmasından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır.

Halbuki, dünya maliyyə böhranının daha fundamental səbəbləri vardır ki, bunlar da iqtisadi inkişafın milli xüsusiyyətləri ilə bağlı olan:

1. mikroiqtisadi amil kimi, qiymətli kağızların şirkətlər tərəfindən törəmə istiqrazların buraxılması, risklərin qiymətləndirilməməsi; investorlar arasında paylanılan ipoteka kreditinin şəffaflığının müəyyənləşdirilməməsi ilə;

2. makroiqtisadi amil kimi, pul-kredit siyasətində, qiymətli kağızlar bazarında, yumşaq və ya olduqca aşağı faiz dərəcələri ilə bağlı iqtisadi fəaliyyətində, bankların pul bazası ilə kredit həcmi arasında kəskin fərqin olması, müxtəlif aktivlərin rolunun qiymətləndirilməməsi ilə;

3. mezoiktisadi amil kimi, dünya ölkələrində gedən maliyyə böhranının səbəblərini nəzərə almadan iqtisadi əlaqələrin qurulması, idxal-ixrac əməliyyatlarında yalnız baza prinsiplərinə üstünlüyün verilməsi, ölkələrin milli mənafeyi və təhlükəsizliyinin olaraq digər ölkələrlə iqtisadi əməkdaşlıq səviyyəsindən asılılığı ilə;

4. institusional amil kimi isə risklərin tənzimləyici və reyting daşıyıcı amil kimi rolunun qiymətləndirilməməsi və s. əlaqədar olmuşdur.

Bu amillərin doğurduğu fəsadlar hər biri ayrı-ayrı olsa da, bütövlükdə pul-kredit sisteminə ciddi təsir göstərməklə, böhran riskini artırmaqla, iqtisadi resessiyaya və yaxud iqtisadi enmələrə imkan yaratmışdır ki, nəticə etibarilə, dünya təsərrüfat sisteminə daxil olan ölkələrin milli iqtisadi inkişafında müəyyən tərəddüdlü meyillərin əmələ gəlməsinə səbəb olmuşdur. Bəzi ölkələrin iqtisadiyyatı sırf böhranlı vəziyyətə, bəziləri iqtisadi resessiyaya, bəziləri kəskin iqtisadi enmələrə, digərləri isə durğunluq vəziyyətinə düşmüşdür. Bu da, öz növbəsində, iqtisadi inkişafın tsiklik xarakter almasına səbəb olmaqla, iqtisadi dinamikanın zəifləməsinə gətirib çıxartmışdır.

İstər qlobal iqtisadi inkişafın, istərsə də ayrı-ayrı inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatlarında baş vermiş tərəddüdlərin və ya enmələrin səbəblərini qiymətləndirərkən əsas məqsəd mövcud vəziyyətdən çıxış etməklə, onun milli iqtisadi inkişafa vura biləcəyi ziyanı minimuma endirmək yollarını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir. Ona görə də qlobal iqtisadi artımın zəiflədiyi bir şəraitdə milli iqtisadiyyatın artım sürətini qorumaq, onun real sektor üzrə yüksəlməsini təmin etmək vacib və əhəmiyyətli məsələlərdəndir.

Antiböhran tədbirləri sırasında 2009-cu ildə «Mərkəzi Bank haqqında» qanuna edilən dəyişikliklər mühüm rol oynayıb. Qanuna dəyişikliklər və əlavələr Mərkəzi bankların statusuna dair son qlobal meyilləri özündə əks etdirib. Mərkəzi Bank banklara daha uzun müddətə və müxtəlif valyutalarda kreditlər, o cümlədən subordinasiya kreditləri vermək imkanı əldə edib.

Milli Məclisdə qəbul olunmuş «Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il dövlət büdcəsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu da qlobal böhran

şəraitində respublikamızın qarşıya qoyduğu məqsədlərə doğru inamla irəliləyən dövlətlər sırasında olduğunu təsdiqləyir. Maliyyə böhranı şəraitində inkişaf etmiş dövlətlərin iqtisadiyyatında inkişaf tempinin zəifləməsinə rəğmən, Azərbaycanda artım meyillərinin nəzərə çarpması büdcə gəlirlərinin tam formalaşmasına imkan yaradır. Respublikamızın iqtisadi və sosial inkişaf konsepsiyasına uyğun olaraq hazırlanan yeni büdcə layihəsində dünya iqtisadiyyatında növbəti illərdə gözlənilən meyillər də nəzərə alınıb.

Azərbaycanda sığortalanan əmanətlərin məbləği 6 min manatdan 30 min manatadək artırılıb. Bu da öz növbəsində əmanətçilərin banklara inamının daha da güclənməsinə təkan verib. Görülən bu tədbir nəticəsində banklara maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsilə bağlı durumu daha da yaxşılaşdırıb. Bununla əlaqədar «"Standard & Poor's"» agentliyi qeyd edir: "Regionun bəzi digər ölkələrinin bank sistemlərindən fərqli olaraq Azərbaycanın bank sistemi dünya böhranı başladıqdan sonra yaranan çaxnaşma ilə əlaqədar xeyli həcmdə əmanətlərin götürülməsindən qaça bilib".

"Standard & Poor's" agentliyi Azərbaycanda bankların ciddi problemlərlə üzləşməməsi üçün hökumət tərəfindən də zəruri tədbirlərin görüldüyünü və bunun lazımi müsbət nəticələr verdiyini bildirir. Məsələn, qeyd olunur ki, 2009-cu ilin yanvarından bank sektorunun təkrar kapitallaşmasının stimullaşdırılması məqsədilə mənfəət vergisinə güzəşt tətbiq edilir.

Ümumiyyətlə, 2012-ci ilə qədər bank sektoru mənfəət vergisindən azad edilib ki, bu da həm onların kapitallaşmasına, həm də böhran şəraitində maliyyə problemi ilə üzləşməməsinə münbit şərait yaradır.

Beləliklə, uğurla həyata keçirilən inkişaf və modernləşmə strategiyası sayəsində Azərbaycan iqtisadiyyatı qlobal böhrana yüksək dayanıqlıq nümayiş etdirərək müvazinətini itirmədi, artım dinamikasını və sosial inkişaf səviyyəsini qoruya bildi. Ölkədə güclü sabitlik potensialının yaradılması şəraitində gerçəkləşdirilən antiböhran siyasəti maliyyə sabitliyinin qorunmasına da yaxşı imkanlar yaratdı.

Məhz yuxarıda qeyd olunan problemlər, yeni iqtisadi münasibətlər şəraitində bank sisteminin səmərəliliyinin artırılmasına yönəldilmiş iqtisadi-hüquqi mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi istiqamətində aparılan tədqiqatlar, onların yeni səpkidə həlli əsasında dövlətin qüdrətinin artırılması və əhalinin maddi rifahının yüksəldilməsi xüsusi əhəmiyyətə malik olmaqla «Bank sistemində böhran və antiböhran idarəetmə»fənn tədrisinin aktuallığını şərtləndirir.

Mövzu 1. «Bank- maliyyə böhranı» anlayışının elmi şərh

«Bank- maliyyə böhranı» haqqında nəzəri fikirlərin təhlili. K.Marksın əsərlərində bank böhran mövzuları. Xarici ədəbiyyatlarda “bank böhranı” anlayışının elmi şərh. Maliyyə böhranının komponentləri. Bank krizisləri. Valyuta böhranı. Borc böhranı. Fondböhranı.

MÖVZU 2. DÜNYA İQTİSADİYYATINDA BANK-MALİYYƏ BÖHRANLARININ GENEZİSİ VƏ İNKİŞAFI

İlk dövri böhran: 1825-ci ildə İngiltərə. 1900-1903, 1907, 1920-ci illərdəyaşanan iqtisadi böhranlar. 1929 - 1933-cü illərdə - müasir tarixdə ən iri dünya maliyyə böhranı. 1994–1995-ci illərdə Latın Amerikasını ölkələrində yaşanan iqtisadi böhran. 1997 - 1998-ci illərdə Cənubi Asiya ölkələrində yaşanan maliyyə böhranı. Qlobal maliyyə böhranı (2007-2008)

Mövzu 3. MÜASİR QLOBAL (2008) MALİYYƏ BÖHRANLARININ SƏBƏB VƏ NƏTİCƏLƏRİ

Maliyyə bazarında böhranların səbəbləri və ifadə formaları. Böhranın maliyyə kanalı vasitəsi ilə yaygınlaşması. Müasir maliyyə böhranı dərinliyinin müəyyənləşdirilməsi qaydası. ABŞ maliyyə sektorunda böhranın əmələ gəlməsinin və təzahürünün səbəbləri. Dünya maliyyə böhranının avropa ittifaqının yeni üzvlərinin **iqtisadiyyatlarına təsiri**. Qlobal maliyyə böhranının MDB üzv ölkələrinin iqtisadiyyatına təsiri. Qlobal maliyyə böhranının rusiya maliyyə sisteminə təsiri. Azərbaycanın iqtisadiyyatı dünya maliyyə böhranı şəraitində

Mövzu 4. BANK SEKTORUNDA (ÜMUMİ BANK SƏVİYYƏSİNDƏ) BAZAR RİSKİKATEQORİYALARI

Risk anlayışı. Faiz dərəcəsi riski – faiz dərəcəsinin dəyişməsi nəticəsində yaranan riskdir. Bu risk mənbəyi ilk növbədə faiz gətirən maliyyə alətlərinə təsir edir; Xarici valyuta riski – valyuta məzənnələrindəki dəyişikliklərə görə yaranan riskdir. Bu risk mənbəyi xarici valyutada yerləşdirilən alətlərin portfelinə təsir edir. O, həmçinin ticarət əməliyyatları müxtəlif valyutalarda aparıldıqda və sonradan qiymətləndirmə uçuotu və hesabatları yerli valyutaya çevirildikdə bankın ümumi portfeli xarici valyuta riski ilə üzləşə bilər; Kapital riski – kapitalın və digər bazar giymətli kağızlarının qiymətlərindəki dəyişikliklərə görə yaranan riskdir. Bu risk

mənbəyi kapital portfelinə, eləcə də hecinq və spekulyasiya məqsədləri üçün istifadə edilən kapitalın törəmə alətlərinə təsir göstərir; Əmtəə-mal riski - əmtəə-mal qiymətlərindəki dəyişikliklərə görə yaranan riskdir. Bu risk mənbəyinin təsir göstərdiyi portfellər faktiki əmtəələrdən (məsələn, qızıl) və ya əmtəə fyuçərlərindən və forvard müqavilələrindən ibarət ola bilər. Bu riskin banklara təsiri onların fəaliyyətindən asılı olacaqdır.

5. BANK FƏALİYYƏTİNDƏ (AYRI-AYRI FƏRDİ ƏMƏLİYYAT SƏVİYYƏSİNDƏ) RİSKLƏRİN NÖVLƏRİ VƏ RİSKLƏRİN İDARƏ EDİLMƏSİ SİSTEMİ

Kredit riski, əməliyyat riski, nüfuz riski və strateji risk, likvidlik riski. Kredit risklərini müəyyən edən ölçülər. İnsan resursu riski – bankın əməkdaşları tərəfindən bank fəaliyyəti ilə bağlı normativ hüquqi sənədlərdə müəyyən edilmiş tələblərin, habelə bankdaxili qaydaların pozulması ilə əlaqədar xərclərin (zərərin) yaranması riskidir. Sistem riski – bankda mövcud sistem və ya texnologiyalarda hər hansı təqsir olmadan baş verən problemlərlə əlaqədar xərclərin (zərərin) yaranması riskidir. Hər hansı bir niyyətlə sistem və ya texnologiyalarda baş verən itkilər insan resursu riski və ya kənar risk kimi təsnifləşdirilməlidir. Proses riski - qayda və prosedurlarda olan boşluqlar və ya müxtəlif əməliyyat və fəaliyyət növlərini əhatə edən qaydaların olmaması ilə əlaqədar yaranan riskdir. kənar risklər - üçüncü tərəf və ya təbiətin vurduğu ziyan nəticəsində xərclərin (zərərin) yaranması riskidir. Risklərin idarə edilməsi sistemi. Bank fəaliyyətində mövcud olan risklərin idarə edilməsi məqsədilə bankda kredit riskinin səmərəli idarə edilməsi ilə bağlı Kredit komitəsi, likvidlik və bazar risklərinin idarə edilməsi ilə bağlı Aktiv və passivləri idarəetmə komitəsi yaradılır. Risklərin idarə edilməsi strukturu, komitəsi və bölməsi

MÖVZU 6. BANK SFERASINDA DIAQNOSTİK SİSTEM

Bankların qiymətləndirilməsinin reyting sistemləri. Maliyyə koeffisenti və qrup şəklində analiz sistemi. Bank risklərinin qiymətləndirilməsinin kompleks sistemi. statistik modellər.

MÖVZU 7. MALİYYƏ SABİTLİYİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ İSTİFADƏ EDİLƏN İNDEKSLƏR.

Azərbaycanda maliyyə sabitliyinin təminatında mərkəzi bankın rolu. Bank sektorunun maliyyə dayanıqlığı indeksi- Hesablanması zamanı bank sisteminin daha çox həssas olduğu risklər nəzərə alınır. Kapital səviyyəsini əks etdirən göstəricilər. Likvidlik risklərini əks etdirən göstəricilər. Rentabellik göstəriciləri. Bazar riskləri üzrə göstəricilər. Aktivlərin keyfiyyətini əks etdirən göstəricilər. **Maliyyə sabitliyinə təsir edən risk mənbələri: Endojen (daxili amil) və Ekzojen (xarici amil).** Azərbaycan Pul siyasəti və maliyyə sabitliyi Komitəsi. Azərbaycan Bank sektorunda maliyyə sabitliyi siyasəti. Bank sistemində stress test sistemi

MÖVZU 8. BANK SİSTEMİNDƏ BÖHRAN VƏ DISPROPORSİYA

Qloballaşma və liberallaşma proseslərinin bank böhranına təsiri. bank sistemində böhran amilinin şərtləri: Bankların aktivlərində işləməyən, yəni gəlir gətirməyən aktivlərin payı 10 %-dən çoxdur. Bankların xilasetmə əməliyyatına sərf olunan məsrəflər ÜDM-un 2 %-dən çoxdur; Bank sektorunun problemləri bankların əhəmiyyətli hissəsinin (10 %-dən artıq) milliləşdirilməsinə gətirib çıxarıb və Əmanətçilər arasında şaiyələr (panika) yaranıb və depozitlərin kütləvi surətdə geri götürülməsi baş verib və ya depozitlərin dondurulması, ya da ki, böhrana cavab olaraq hökumət tərəfindən depozitlərə ümumi zəmanətlərin tətbiq olunması kimi fəvqəladə tədbirlər görülüb. **Maliyyə böhranının hərərət dərəcəsinin şiddətlənməsinə təsir edən amillər .:Faiz dərəcələrində yüksəlmə; Bankın balansındakı pozuntular; Fond birjasında çöküş; İqtisadiyyatda qeyri- müəyyənsizliyin artımı.**

MÖVZU 9. BANK SİSTEMİNDƏ ANTİBÖHRAN İDARƏETMƏ VƏ MALİYYƏ SABİTLİYİ

9.1. Bank sisteminin təcili xilasətmə tədbirləri. bankın rekapitalizasiyası; stabilizasiyon kredit xətti açmaq; fiziki şəxslərin banklarda açılan əmanətlərə tətbiq edilən kompensasiya həcmi bəzi hallarda 100 %-dək təminat vermək və bank balansını problemlə aktivlərdən təmizləmək, əgər gərəkirsə problemlə aktivlərə dövlət zəmnəti vermək.

9.2. Monetar siyasət tədbirləri-Bəzi ölkələr inflyasiya qorxularını nəzərə alaraq, faiz dərəcələrini aşağı salır; Milli pul vahidinin məzənnəsini aşağı salmaq; Məcburi ehtiyat normalarını aşağı salmaq və Mərkəzi Bank tərəfindən birbaşa maliyyələşdirmə əməliyyatı.

9.3. Tələbi stimullaşdırmaq və real sektora yönəlik tədbirlər planı.Məqsəd- daxili bazara yönəlik fəaliyyət göstərən sahələri dəstəkləmək, bununlada əmək bazarında məşğulluğu təmin etməkdir: ayrı-ayrı sahələrə dəstək (məsələn, Rusiyada avtomobil sektoruna dəstək proqramı); vergi dərəcələrini azaltmaq (istər birbaşa, istərsə də, dolayı yolla); kiçik və orta biznesə dəstək; xüsusi büdcə fondu təsis etmək və dövlət tərəfindən açılacaq kredit xəttinin həcmi genişləndirilməsi.

9.4. Əhalinin neqativ və ya olumsuz gözləmələrinə qarşı tədbirlər. Məqsəd- əhalinin banklara olan güvənc və etimadını artırmaq və əmanətləri stimullaşdırmaq. Bu tədbirlər paketinə daxildir: əmanət sığorta həcmində artım qərarları; iş yerlərini itirənlərə yardım paketi; biznes strukturları ilə iş yerlərinin bağlanmaması haqqında sözləşmə; təhsilə yönəlik investisiya xərclərinin həcmi artırmaq.

9.5.MDB ölkələrində dünya maliyyə böhranının nəticələrinin neytrallaşdırılması üzrə tədbirlər

9.6.Mərkəzi bankların antiböhran strategiyaları. Azərbaycanda tətbiq olunan antiböhran siyasətin nəticələri. Bank sistemində nəzarət modelləri. Əmanət sığorta fondunun fəaliyyəti. Azərbaycanda maliyyə sabitliyi siyasətinin istiqamətləri

10. AZƏRBAYCANDA MALİYYƏ SABİTLİYİNİN TƏMİNATINDA MƏRKƏZİ BANKIN ROLU

Mərkəzi Bank bankların və xarici bankların yerli filiallarının maliyyə sabitliyini təmin etmək məqsədilə aşağıdakı prudensial normativləri və tələbləri müəyyən edir:

1. nizamnamə kapitalının (xarici bankların yerli filialları üçün nizamnamə kapitalına bərabər tutulmuş vəsaitin) minimum miqdarını;
2. məcmu kapitalın minimum miqdarını (xarici bankların yerli filialları üçün məcmu kapitala bərabər tutulmuş vəsaitin minimum miqdarını);
3. əsas və məcmu kapitalın risk dərəcəsi üzrə ölçülmüş aktivlərə (xarici bankların yerli filialları üçün əsas və məcmu kapitala bərabər tutulmuş vəsaitin risk dərəcəsi üzrə ölçülmüş aktivlərə) nisbətini (kapitalın adekvatlıq əmsallarını);
4. likvidlik göstəricilərini;
5. bir borcalan və ya bir-biri ilə əlaqədar borcalanlar qrupu üçün kredit risklərinin maksimum miqdarını;
6. məcmu iri kredit risklərinin maksimum miqdarını;
7. aidiyyəti şəxslərə və aidiyyəti şəxs adından hərəkət edən şəxslərə verilmiş kreditlərin maksimum miqdarını;
8. aidiyyəti şəxslərə və aidiyyəti şəxs adından hərəkət edən şəxslərə verilmiş məcmu kreditlərin maksimum miqdarını;
9. digər hüquqi şəxslərin kapitalında bankların iştirakının maksimum miqdarını;
10. digər hüquqi şəxslərin kapitalında bankların məcmu iştirakının maksimum miqdarını;
11. açıq valyuta mövqeyinin limitlərini;

12. aktivlərin, balansarxası öhdəliklərin təsnifatından və qiymətləndirilməsindən asılı olaraq, mümkün zərərin ödənilməsi üçün xərclər hesabına yaradılan xüsusi ehtiyatlara aid tələbləri;

13. faizlərin hesablanması dayandırılmış aktivlərə aid tələbləri;

14. aidiyyəti şəxslər və aidiyyəti şəxs adından hərəkət edən şəxslər ilə aparılan əməliyyatlara aid tələbləri;

15. aktivlərin və passivlərin ödəniş müddətlərinin və faiz dərəcələrinin uyğunluğuna dair tələbləri (Banklar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu – Maddə 34).

TÖVSIYƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

1. Hacıyev Ş., Ə. Bayramov. Dünya iqtisadiyyatının tarixi. Bakı- 2011.
2. Zeynalov V. Z. Qlobal maliyyə böhranı kontekstində dövlət monetar idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli // AMEA-nın xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası. №2, 2010.c. 5-15.
3. Zeynalov V. Z. Maliyyə. Azər nəşr. Bakı, 2009.
4. Zeynalov V.Z. Beynəlxalq maliyyə. Azər nəşr. Bakı, 2010.
5. Zeynalov V.Z. Azərbaycanca investisiya siyasəti. Bakı, 2012.
6. Zeynalov V.Z. Küresel mali kriz ortamında Azərbaycan bankacılıq sektorünün yenidən yapılandırılması // Kriz sonrası surectə finans sektoru-real sektor ilişkisi. Uluslararası finans sempozyumu 2010. 10 Aralık 2010. TC. MU. C. 225-235.
7. Zeynalov V.Z. Dünya maliyyə bəhranı və Azərbaycan iqtisadiyyatı // Azərbaycan iqtisadiyyatında keçid dövrünün başa çatması: təhlil və nəticələr. Respublika elmi- praktiki konfrans. Bakı, 2010. AMEA RH 22.01. 2010- cı il tarixli qərarı. C.628- 629.
8. Zeynalov V.Z. Maliyyə böhranı» anlayışının elmi şərhli // AMEA-nın xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası. №2, 2012
9. Zeynalov V.Z. Qlobal maliyyə böhranı şəraitində Azərbaycan maliyyə bazarının vəziyyəti: təhlil və qiymətləndirmə // «Global maliyyə böhranı və dövlət idarəçilik sistemində antiböhran siyasəti: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli». Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası, 04 iyun 2010.
10. Zeynalov V.Z. Azərbaycan Bankacılığının günümüzdəki yapısı və özellikləri // Yüksəlen ekonomilerde finansman: “fırsatlar, sorunlar ve çözümler”. Uluslararası Finans Sempozyumu 2010. 21 Ekim, 2011. TC. MU. C. 307-317.
11. Zeynalov V.Z. Qlobal maliyyə böhranı kontekstində dövlət monetar idarəetmə sistemində antiböhran siyasət: dünya təcrübəsi və Azərbaycan modeli // AMEA-nın xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası. № 2, 2010.c. 5-15.
12. Zeynalov V.Z. Küresel mali krizin Azərbaycan ekonomisinə etkileri ve Azerbaycan merkez bankasının monetar politikasının analizi T.C. Marmara Üniversitesi // Financial arasdirmalar ve calismalar dergisi. Uluslararası hakemli dergi. -2010 . - Yayın № 773. c. 73-95
13. Zeynalov V.Z. Küresel Mali Kriz Ortamında Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Yapısı, Özellikleri ve Sorunları ; Amme İdaresi Dergisi'nin (Cilt 44, Sayı 3) Eylül 2011.
14. Аникин А.В. История финансовых потрясений от Джона Ло до Сергея Кириенко.- М.: Олимп – Бизнес, 2002.
15. Аникин А.В. Финансовые кризисы в России, Азии , Латинской Америке (сравнительный анализ) // Мировая экономика и международные отношения, 2000, № 12.
16. Анулова Г.Н. Денежно- кредитное регулирование: опыт развивающихся стран.- М.: Финансы и статистика, 1992.
17. Антикризисное управление предприятиями и банками- М.: Дело, 2001
18. Анатомия глобальной экономики // О.Т. Богомолов – М.: ИКЦ «Академкнига», 2003

19. Ершов М. В. Валютно – финансовые механизмы в современном мире- М.: ОАО НПО изд. «Экономика», 2000.
20. Кризис: альтернативы будущего. / Антология под ред. [Бузгалин А.](#), Линке П.. — М.: Культурная Революция, 2010. — 368 с.
21. Мировая финансовая система после кризиса. Оценки и прогнозы. — М.: Маросейка, 2009. — 220 с.
22. Мировой финансовый кризис и экономическая безопасность России. Анализ, проблемы и перспективы. — М.: [Экономика](#), 2010. — 208 с. —
23. [Аттали Ж.](#) Мировой экономический кризис А что дальше? — СПб.: [Питер](#), 2009. — 176 с.
24. Гаджиев Ш.Г. Финансово-банковская система Азербайджана в условиях глобального кризиса: изменение акцентов международных сравнительных оценок // Центральная Азия и Кавказ, Глобализация. 4-5, - 2009. с. 84- 103.
25. Гаджиев Дж.Ф. Международный банк Азербайджана: устойчивое развитие в условиях мировой финансовой нестабильности // Академия государственного управления при президенте Азербайджана, научно-практическая конференция "Глобальный финансовый кризис и антикризисная политика в системе государственного управления: мировой опыт и азербайджанская модель". 4 июня , 2010, Баку.
26. Гаджиев Дж.Ф. Денежно-банковская система и МБА.М.: «Финансы и статистика», 2008.
27. [Гринин Л. Е.](#), [Коротаяев А. В.](#) Глобальный кризис в ретроспективе. Краткая история подъёмов и кризисов от Ликурга до Алана Гринспена. М.: Либроком/URSS, 2009
28. [Ершов М. В.](#) Мировой финансовый кризис. Что дальше? — М.: [Экономика](#), 2011. — 295 с.
29. Зейналов В. З. Антикризисная политика в банковской сфере: Турция, **Российская Федерация и Азербайджана (сравнительный анализ)** // Экономика и управление. - 2010. - № 9. с.3 – 25.
30. Зейналов В. З. Проблемы развития банковского сектора Азербайджана в условиях глобального кризиса // [Экономика и управление Санкт-Петербургский Университет Управления и Экономики](#). 2011. - №7. – с. 88-94
31. Зейналов В. З. Антикризисная политика в банковской сфере: Турция, **Российская Федерация и Азербайджан (сравнительный анализ)** // [Экономика и управление Санкт-Петербургский Университет Управления и Экономики](#). 2011. - №7. – с. 88-94
32. Зейналов В. З. Проблемы и перспективы развития э - банковских услуг в Азербайджане // Роль финансово-кредитной системы в реализации приоритетных задач развития экономики. Материалы 4- й международной научной конференции. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 29 – 30 марта 2007 года. Сборник докладов том II. Изд. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 2007.- С. 53- 55.
33. Зейналов В. З. Формирование и Развитие электронных государственных услуг в Азербайджане // Высшая школа менеджмента Санкт-Петербургского государственного университета. Международный научно-практический семинар « Развитие электронных государственных услуг на региональном и местном уровнях: тенденции, проблемы и лучшие практики» 16 ноября, 2007 г. в Санкт-Петербурге. Санкт-Петербургский государственный университет 2007, РФ.
34. Зейналов В. З. Тенденции развития электронных финансовых услуг: опыт Азербайджана // Государство и рынок: новое качество взаимодействия в информационно-сетевой экономике. Том 2. СПбГЭФ, 2007.
35. Зейналов В. З. Финансовая интеграция стран СНГ // Роль финансово-кредитной системы в реализации приоритетных задач развития экономики. Материалы 1- й международной научной конференции. «Санкт-Петербургский государственный

университет экономики и финансов» 28 – 29 января 2008 года. Сборник докладов том II. Изд. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 2008.- С. 42- 44.

36. Зейналов В. З. Современное состояние валютного рынка Азербайджана // Роль финансово-кредитной системы в реализации приоритетных задач развития экономики. Материалы 2- й международной научной конференции. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 29-30 января 2009 года.- С. 31-34.

37. Зейналов В. З. Перспективы рынка платежных карточек в Азербайджане// Роль финансово-кредитной системы в реализации приоритетных задач развития экономики. Материалы 4- й международной научной конференции. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 18 - 19 февраля 2010 года. Сборник докладов том II. Изд. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 29-30 января 2010 года.- С. 41-44 с

38. Зейналов В. З. Эффективность финансовой стратегии правительства Азербайджана в условиях мирового кризиса // Финансовый рынок и кредитно – банковская система России. Сборник научных трудов / Под ред. д.э.н., проф. А.С.Селищева. Выпуск № 14:– СПб.: Инфо - да, 2011. с.209 -213.

39. Зейналов В. З. Развитие электронных финансовых услуг в Азербайджане// Роль финансово-кредитной системы в реализации приоритетных задач развития экономики. Материалы 4- й международной научной конференции. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 18 - 19 февраля 2010 года. Сборник докладов том II. Изд. «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» 17-18 февраля 2011 года. - С. 51- 55

40. Зейналов В. З. Азербайджанские банки: проблемы роста и регулирования в условиях глобализации финансового рынка // Актуальные проблемы финансов и банковского дела. - СПб: СПбГИЭУ, 2012.

41. Зейналов В. З. Деятельность финансовых институтов развития в инновационной экономике «Стратегическое планирование и развитие предприятий» . 10 и 11 апреля 2012 г.Тринадцатый всероссийский симпозиум Центральный экономико-математический институт РАН. С.71-73.

42. Зейналов В. З. Антикризисная политика в Банковской сфере Азербайджана // «Государственное регулирование экономики и повышение эффективности деятельности субъектов хозяйствования». **8-я Международная научно- практическая конференция Академия управления при Президенте Республики Беларусь. 26-27 апреля 2012. с.124-**

43. Зейналов В. З. Антикризисная политика ЦБ Азербайджана в условиях финансового кризиса // III Международная научно-практическая конференция «Финансовые рынки Европы и России». Тема 2012 года: «Устойчивость национальных финансовых систем: поиск новых подходов» 18- 19 апреля 2012 года. С.190 -194.

44. Зейналов В. З. Проблемы развития банковского сектора Азербайджана в условиях глобального кризиса// Экономика и управление.-2011.- № 7.

45. Зейналов В. З. Влияние кризиса на реформирование банковского сектора Турции. 10 декабря 2009 г. Первый Российский экономический конгресс (РЭК-2009) . Москва с 7 по 12 декабря 2009 года в помещениях Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова под эгидой Новой экономической ассоциации (НЭА) и Секции экономики Отделения общественных наук РАН.

46. Звонова Е. А. Международное внешнее финансирование в современной экономике.- М.:ОАО НПО изд. Экономика, 2000.

47. [Зомбанакис М. А.](#) Причины и последствия мирового финансового кризиса. — М.: Едиториал УРСС, 2009. — 32 с.

48. [Кобяков А. Б., Хазин М. Л.](#) *Закат империи доллара и конец Pax Americana*, М.: Издательство «Вече», 2003.

49. Мамедов З. Ф. Влияние кризиса на логику реформирования банковской системы.– СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2005.
50. Мамедов З. Ф. Банковский кризис и реформирование банковского сектора в контексте глобализации. Баку: Азернешр, 2007.
51. Мамедов З. Ф. Кризис на фондовом рынке – отражение общей динамики экономики // Экономика и управление .- 2005. - № 3.
52. Мамедов З. Ф. Роль кризиса в реформировании банковского сектора стран формирующихся рынков // Журнал «Финансы и кредит», 10(250) - 2007 март
53. Мамедов З. Ф. Банковская система в условиях глобального финансового кризиса // Финансы и кредит.- 2010.- № 48.с. 8-15.
54. Мамедов З. Ф. Банковский кризис и реформирование банковского сектора в контексте глобализации. Баку: Азернешр, 2007.
55. Мамедов З.Ф. Анатомия финансового кризиса. – СПб: Изд-во СПбГУ, 2005. -322 с.
56. Рустамов Э.С. Глобальный кризис и антикризисная политика Центрального банка Азербайджана // Деньги и кредит.- 1/2010.
57. Рустамов Э.С. Проблемы реформирования макроэкономических институтов в послекризисный период // Деньги и кредит.- 9/2010.
58. Нижегородцев Р. М., Стрелецкий А. С. Мировой финансовый кризис. Причины, механизмы, последствия. — М.: Либроком, 2008. — 64 с.
59. [Сорос Д.](#) Первая волна мирового финансового кризиса. Промежуточные итоги. Новая парадигма финансовых рынков. — М.: [Манн, Иванов и Фербер](#), 2010. — 272 с.
60. Майкл Льюис. [Большая игра на понижение. Тайные пружины финансовой катастрофы](#) . — М.: [«Альпина Паблишер»](#), 2011. — 288 с.
61. Colak O. F. (2002), Kriz ve İMF politikaları. İstanbul. Alkım yayınevi.
62. Cokhan Karabulut. Celismekte olan olkelerde finansal krizlerin nedenleri. İstanbul. Der Yayinlari . 2002..
63. Karacon A.İ. (1997) Bankacilik ve kriz. İstanbul. Creative yayincilik.
64. Zahid Farrux Mamedov. Zeynalov V. Z. Küresel mali krizin Azerbaycan ekonomisine etkileri ve Azerbaycan Merkez Bankasinin monetar politikasinin analizi // T.C. Marmara Üniversitesi Financial Arasdirmalar ve calismalar dergisi. Uluslararası hakemli dergi. Yayın № 773. -2010 с. 73-95
65. Zahid Farrux Mamedov. Küresel dalgalanmalar ve Finans sektörüne yansımaları // Türkiyə Cümhuriyyəti Marmara Üniversitesi Bankacılık və Sigortacılık Yüksək okulu 19 dekabr 2008.
66. Zeynalov Vidadi. Küresel mali kriz ortamında sektorunun yeniden yapılandırılması // Kriz sonrası süreçte finans sektörü-real sektör ilişkisi. Uluslararası finans sempozyumu 2010. 10 Aralık 2010. TC. MU.
67. Zeynalov Vidadi . Azerbaycan bankaçılığının yapısı ve özellikleri. // Kriz sonrası süreçte finans sektörü-real sektör ilişkisi. Uluslararası finans sempozyumu 2010. 10 Aralık 2010. TC. MU.
68. Secil Uyar. Bankacilik krizleri. Ankara, 2003.
69. Takan Mehmet. Bankacilik, Teori, Uygulama ve yonetim. Nobel yayinlari. Ankara. 2010.